

Nationale Prijs voor Onderwijsjournalistiek 2017

Juryrapport

Donald Trump vindt journalisten “de meest oneerlijke mensen op Aarde”, zei hij direct na zijn inauguratie vorige week.

Vreselijke mensen, dat zijn het. Zieke mensen ook.

Zo sneu. Zo triest.

Hij zou hier eens moeten komen kijken.

Ik bedoel, als je politieke journalisten al sneu vindt, wat zou hij dan vinden van ons, liefhebbers van onderwijsjournalistiek?

Kan het sneuer?

Of triester?

Zielige mensen.

Ik denk alleen dat The Donald zich op dit punt vergist. Wie weet niet eens over journalistiek in het algemeen, maar toch, als hij hier vandaag in de Jaarbeurs een kijkje zou nemen, desnoods per Twitter, dan zou hij zien dat hij zich in elk geval vergist als het gaat om onderwijsjournalisten.

Sneu? Wij?

Geen sprake van, dat moet volgens de jury toch echt de conclusie zijn voor wie de oogst aan inzendingen ziet die dit jaar zijn binnengekomen voor de Nationale Prijs voor de Onderwijsjournalistiek.

Triest? Oneerlijk?

Integendeel. De Nationale Prijs voor de onderwijsjournalistiek is dit jaar een solide bewijs van de integriteit, vitaliteit en kwaliteit van de Nederlandse onderwijsjournalistiek. Ondanks de benarde financiële positie van zzp'ers, de belabberde free lance honoraria van gevestigde media, en meer ellende.

Ja, dat mag ook wel eens gezegd worden.

Over onderwijsjournalistiek is wel eens beweerd (ook door mij, in eerdere jaren) dat die de neiging heeft te zacht te soft, te vriendelijk te zijn.

Waren ze wel kritisch genoeg, al die lollige stukjes over juffen en meesters met leuke nieuwe lesmethodes?

En o ja, deden de landelijke kranten, die ooit zo pronkten met hun veelkoppige onderwijsredacties, er eigenlijk nog wel genoeg aan? Had onderwijs trouwens al voldoende aandacht van nieuwe, digital only media?

Dit jaar moet, afgaande op de inzendingen voor de prijs, het antwoord op al die vragen, ondanks de ellende die ik noemde, overtuigend luiden: ja.

Alle, of bijna alle artikelen, dossiers en producties die werden ingestuurd voor de Nationale Prijs voor de Onderwijsjournalistiek 2017 geven blijk van een serieuze, betrokken journalistieke benadering van het onderwijs. Dat is dus echt niet alleen de overheid een zorg, ook de journalistiek. Gelukkig.

Ten tweede werd de jury nog meer dan vorig jaar getroffen door het aantal inzendingen met een grondige, toegankelijke onderzoeksjournalistieke aanpak. Dat wil zeggen: artikelen en producties die een relevante, vaak structurele vraag over het onderwijs uitdiepen en proberen te beantwoorden. Eén waar niet alleen langdurige inzet voor nodig is, maar ook dossierkennis, aanboren en ontwikkelen van bronnen, en de vaardigheid om feiten niet alleen op te diepen of te reconstrueren maar ook te duiden.

U vindt er mooie voorbeelden van op de short list, waarvan de jury dit jaar met recht en reden kan zeggen dat die niet alleen formeel maar ook materieel louter potentiële winnaars bevat – dus zet u zich schrap.

Wel één kleine, zure kanttekening: dit jaar géén inzendingen van audiovisuele media. Het zal toch niet zo zijn, omdat ze niet genoeg hebben gewonnen?

Zo sneu. Zo triest.

Ik roep de collega's van tv en radio dus graag op volgens jaar wel in te zenden en de print- en online-concurrentie te verpletteren met daverende onthullingen over het onderwijsveld.

Belangrijk. Zo belangrijk. Zo belangrijk voor mij.

Dan nog een formeel punt.

Met dertig stevige inzendingen zit deze mooie prijs duidelijk in de lift.

Daar moet ik wel bij zeggen dat de jury twee van de dertig inzendingen na rijp beraad heeft moeten diskwalificeren, niet omdat ze kwalitatief ondermaats zouden zijn maar simpelweg omdat ze niet beantwoorden aan de criteria van het genre onderwijsjournalistiek.

Dat gold voor een op zichzelf interessant verslag van een congres over de vrije wil, en voor een wat conspiratief ogende inzending die de jury zo cryptisch vond dat niet goed duidelijk werd tot welk soort journalistiek het überhaupt behoorde.

Kan gebeuren. Enthousiasme kent soms geen grenzen.

Niet triest. Niet triest.

Goed. Ik zal dan nu over alle inzendingen op de short list kort iets zeggen.

Die bevat zeven inzendingen in plaats van de gebruikelijke zes. Niet meer dan redelijk, vindt de jury, gezien het grotere aanbod en de hoge gemiddelde kwaliteit van de inzendingen.

De jury beoordeelde de inzendingen zoals gebruikelijk aan de hand van drie criteria:

- 1) Journalistieke (maatschappelijke) relevantie (nieuws waarde, originaliteit)
- 2) Journalistieke aanpak (hoor & wederhoor, schrijfstijl etc.)
- 3) Vormgeving en presentatie (beeld, multimedia, online)

Alle zeven kanshebbers op de short list ruim voldoen aan die criteria, zij het dat voor de een, uit de aard van het onderwerp, vormgeving relevanter is en voor de ander wederhoor nijpender kan zijn.

Het zijn, in alfabetische volgorde van (eerste) auteur:

Laura van Baars: "Het dubbele einde van het Aloysius" (Trouw)

Je leest wel vaker stukken over een school in problemen, meestal een kleine school, en dat zijn soms stukken van, nou ja, zo triest.

Zielige school, enge bestuurders.

Zulke vreselijke mensen ook, die bestuurders. Zo sneu.

Maar bij Laura van Baars niets daarvan. Bij haar wint de zakelijke, maar zeer betrokken journalistieke aanpak het op alle fronten van de makkelijke clichés of de simpele goed/fout-framing.

Zij bracht schitterend in kaart hoe een gereputeerde school onderuit gaat. Een lokaal verhaal maar relevant voor een nationale prijs door het scherpe oog van de auteur, zowel voor de feiten, het menselijke aspect als het ondoorzichtige bestuurlijke proces.

Trouw verdient hoe dan ook een pluim omdat de krant onderwijs op lokaal en landelijk niveau serieus blijft nemen als journalistiek onderwerp.

Dat geldt overigens ook voor de Volkskrant, die vorig jaar wel maar dit jaar net niet de short list haalde.

Floor Bal: Een negen is geen negen meer. Het Grote Scriptieonderzoek (Ad Valvas)

Ja, wie hoort het nooit eens op een feestje, een verjaardag of in het café? Vroeger was misschien niet alles beter, het eten niet, de woningen niet, de tandartsen zeker niet - maar de scripties, ja, die wel.

Zou het? Of is het nostalgische kletspraat?

Zouden studenten van nu echt dommer zijn, of docenten makkelijker dan, bijvoorbeeld, in de vroege jaren tachtig toen ik mijn aantekening vakdidactiek haalde door een paar uur naar Neil Young-muziek te moeten luisteren in een collegezaal in het Pedagogisch Instituut. O ja, en een video te bekijken van langharige jongeren die een straat blokkeerden voor auto's en zo kennelijk projectonderwijs kregen in elektriciteitsgeleiding.

Maar we dwalen af, geloof ik.

Ad Valvas komt de eer toe nu eens grondig te hebben uitgezocht of het hier gaat om cultuurpessimistische borrelpraat, of dat er echt iets aan de hand is met de beoordeling van scripties aan de universiteit.

Floor Bal liet goedgekeurde scripties nogmaals nakijken en beoordelen, en wat bleek: jawel, de tweede beoordelaars kwamen een stuk lager uit. Een regen van achten en negens bleek te verdampen tot zevens en zesjes.

Er kleven methodologische haken en ogen aan zo'n test, want hoe serieus en representatief is de steekproef en hoe onpartijdig zijn de beoordelaars? Daar geeft Ad Valvas zich overigens ook netjes rekenschap van.

Hoe dan ook, een oogopenend en spraakmakend onderzoek – zeker geen zesje ook niet bij tweede beoordeling - en misschien kan een universiteit het nog eens op massale schaal overdoen, wie weet met subsidie van de EU of van een cultuurkritisch liefdadigheidsfonds.

Ronald Buitelaar: Hoe de kleinschalige mbo-scholen er in Rotterdam uiteindelijk toch niet kwamen (Versbeton.nl)

Wat de journalistiek vaak verweten wordt: ja, fantastisch, al die mooie plannen en voornemens, maar hoe ging het nou verder?

Goeie vraag. Zo goed, zo belangrijk ook voor mij.

Media staan bol van mensen en organisaties die iets van plan zijn, die zéppen iets te gaan doen, of iets te willen. Mensen die zeggen dat ze een boek gaan schrijven, dat ze hun leven willen omgooien, bestuurders die zeggen dat ze het nu echt allemaal, echt, heel anders gaan doen, dat ze geleerd hebben van hun fouten, politici die zeggen dat ze de Koran gaan verbieden, belasting op hoofddoeken willen invoeren, scholieren die zeggen dat ze mee gaan doen aan de Kamerverkiezingen, makelaars die beweren een aparte wijk te willen bouwen voor homo's in Tilburg – ik noem maar wat.

Allemaal ongein!

Ja, tegenwoordig heet dat nepnieuws, maar dan gooien we teveel op één hoop.

En dan, als de bubbel eenmaal gebarsten is, hoor je er nooit meer iets van. Ja, behalve van die ene politicus die maar blijft schreeuwen.

Zo sneu.

Maar soms, gelukkig vaker dan u misschien denkt, bijten journalisten zich nog wel ergens in vast, ook als het stof opgetrokken is, en zoeken ze uit hoe het nu verder ging met zo'n plannetje, en hoe het afliep.

Ronald Buitelaar – vergeef me deze lange aanloop, zo lang, zo lang voor u – deed precies dat, met het Rotterdamse voornemen om kleinschalig mbo op te zetten in de stad. Dat scholievriendelijke initiatief liep vast in een bestuurlijk moeras tussen scholen, gemeente en ministerie – waarbij de laatste er niet erg fraai uitspringt. De politiek trok het niet.

Buitelaar brengt het echec zorgvuldig in kaart, en weet een hopeloos labrynt een overzichtelijke plattegrond te geven – ja, het is de plattegrond van een mislukking, maar daarom niet minder relevant. Integendeel.

Ook opmerkelijk: dit is een web-only productie die mogelijk werd gemaakt door crowdfunding. De landelijke media hadden het onderwerp laten

liggen, zoals ze wel meer van Rotterdam laten liggen, terwijl die stad toch in alle internationale toeristenlijstjes inmiddels wolkenkrabberhoog scoort.

Maar goed, dat terzijde.

Buitelaar hield vol en met zijn gedetailleerde reconstructie van een ambitieus, gefnuikt onderwijsproject kunnen we allemaal ons voordeel doen.

Joelle Poortvliet en Robert Sikkes: De opgejaagde kleuter (Onderwijsblad)

U kent ze wel, die kleine mensen met kleine voetjes en handjes en in de winter zo'n lollige wollen muts op, en hele kleine fietsjes, met drie wielen – en die dan toch al driedubbel gemeten, getest en gekwantificeerd zijn, en zes diploma's, IQ-tests en scorebordresultaten op zak hebben.

Ja, de kleuter van vandaag is *something to be*.

Of niet?

Want wat is de prijs van de huidige permanente, levenslange van wieg tot graf-meet-, waarderings- en testcultuur? Joelle Poortvliet en Robert Sikkes gingen op zoek naar de opgejaagde kleuter, het kind dat ooit nog boerderijtje mocht spelen op de kleuterschool maar dat zich nu op zijn driewieler, met in te vullen formulieren onder de stressbinders, door de gangen van het onderwijsgebouw naar zijn volgende afspraak moet trappen.

Zo triest. Voor hen ook, vooral.

Ik breng het wat lichtvoetig, maar Poortvliet en Sikkes laten overtuigend zien dat we hier een serieus probleem te pakken hebben. Ouders kunnen erover meepraten – en we zullen zien hoe de kleuters van nu er in hun memoires op terugkijken.

Het stuk van het Onderwijsblad biedt stof tot denken én een waarschuwing, voor leerkrachten, onderwijsbestuurders, maar ook ouders.

Robert Sikkes: Honderden miljoenen stromen weg uit het basisonderwijs (Onderwijsblad)

Nog een keer het Onderwijsblad en Sikkes, maar nu solo.

En opnieuw met een niet kinderachtig onderwerp. Niet direct over mensen, dit keer, maar over geld.

Dat opnieuw verdient een korte uitweiding. Heel kort. Kort. Zo kort.

Want over geld wordt veel geschreven in de onderwijsjournalistiek; heel veel. Al vanaf de dagen dat Deetman zich verslikt in de de studiefinanciering. Tegelijk kwamen de derde geldstromen, de NWO-subsidies, Europese promotiebeurzen, gemeentelijke en landelijke fondsen, lump sums en, natuurlijk, de lerarensalarissen.

Soms lijkt het wel alsof het in het onderwijs alleen maar over geld gaat, behalve natuurlijk over bedreigde kleine scholen.

Of wacht, ook dat is een geldkwestie.

Dat kan leiden tot verzadiging, of journalistieke staar. Wie zolang naar cijfers en sommetjes kijkt, ziet door de nullen vaak het punt niet meer.

Des te frappanter dat het Onderwijsblad erin is geslaagd een stuk af te leveren dat niet alleen de geldstromen in het basisonderwijs helder en inzichtelijk weet bloot te leggen, maar dat antwoord biedt op vragen waar staatssecretaris Sander Dekker de witte vlag voor moest hijsen. Hij kon nu eenmaal geen bonnetjes produceren, zei hij de Kamer.

Het Onderwijsblad nam de handschoen op. Of beter gezegd, de bestelling – en produceerde de bonnetjes. Figuurlijk gesproken, dan.

Dat heeft geleid tot een opmerkelijk, zeer aansprekend stuk over geldstromen naar en uit het basisonderwijs. Het zal herkenbaar zijn voor voor schoolleiders, besturen en andere betrokkenen – maar ook verhelderend voor gewone geïnteresseerde betrokkenen en lezers.

Anja Vink: Vergeet de klagende gymnasiast. Met het vmbo-examen is pas echt wat mis (De Correspondent).

Ja, daar is ze weer. Anja Vink, meervoudig winnaar van de Onderwijsprijs, blijft haar vinger aan de pols van het Nederlandse onderwijs houden.

Ook dit keer voelt ze precies aan wat er speelt, weet ze waarom dat belangrijk is, en kan ze het in klare journalistieke taal vatten. Het vmbo, dus. Een onderwijstype dat het in de publiciteit en politiek vaak aflegt tegen mondiger en mediamiekere, maar dat minstens zo belangrijk is, en waar de problemen minstens zo urgent zijn – zoals zonnekaar blijkt uit dit stuk.

Kortom, opnieuw een rake, agendazettende journalistieke interventie van Vink.

Ze schreef dit overigens voor de Correspondent, de site van Rob Wijnberg die zich toch al danig roert in onderwijszaken.

Want dan hebben we ook hem:

Johannes Visser: Onderwijs2032. Een schoolvoorbeeld van schijninspraak (De Correspondent)

Ja, de winnaar van vorig jaar.

Zo terecht, was dat. Zo goed van de jury. Ongelooflijk terecht.

Maar de jury meent het ook dit jaar met zijn nominatie op de short list. Het journalistieke werk van Visser blijft boeien en blijft van hoog niveau. In dit stuk ontleedt hij een klassiek staaltje Haags polderen: hoe de inspraak rond het ambitieuze nieuwe onderwijsplan Onderwijs 2032 zo werd georganiseerd dat de uitkomst in feite al van tevoren vast stond.

Visser stuurde ook een tweede productie in die vermelding verdient: hij liet zijn leerlingen een week hun mobieltjes wegleggen en vroeg ze hun mentale en fysieke afkickverschijnselen vast te leggen in een dagboek.

Zo onthullend. Zo leerzaam ook, zeg ik met één blik op mijn mobiel.

Waarop ik zie dat het de hoogste tijd is de winnaar bekend te maken van de Nationale Prijs voor de Onderwijsjournalistiek 2017.

Dat is geworden, na lang wikken en wegen door de rijkdom van de oogst - niet sneu, niet sneu, maar wel zorgvuldig, want dat is zo belangrijk voor ons - een inzending die, zoals het hoort in goede onderwijsjournalistiek, structuren blootlegt in een lastige politieke discussie, en die helder en relevant aan lezers weet te presenteren.

De winnaar dit jaar is: Robert Sikkes, en de wegstromende miljoenen.